

суспільство очима молодих : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців. Рівне : РВВ РДГУ, 2025. С. 63–65.

3. Савлук К. О., Максимець С. М. Роль інтерактивних методів у формуванні зв'язного усного мовлення у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: збірник наукових праць за матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції* (м. Житомир, 3 квітня 2025 року) / ред. колегія: Л. Котлова, Л. Бутузова, С. Максимець / МОН України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соціально-психологічний факультет. Житомир, вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2025. С. 569–572.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-26>

АНАЛІЗ МЕТОДИК КОРЕКЦІЇ ЗАЙКАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казакова Ірина Олександрівна

*здобувачка освітнього ступеня магістра
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Навчально-науковий інститут фізичної культури,
спорту та реабілітації*

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Постановка проблеми. Зайкання є одним із найскладніших порушень мовлення, що суттєво впливає на розвиток дитини та її соціальну адаптацію. Раннє виявлення та своєчасна корекція є ключовими для подолання зайкання та запобігання його фіксації, оскільки несприятливий прогноз може призвести до формування стійких вторинних психологічних відхилень, таких як логофобія, замкнутість, тривожність, що негативно позначається на якості життя дитини в цілому [2, с. 136].

Проблема корекції зайкуватості є предметом дослідження в багатьох галузях, які пропонують широкий спектр методик та умовно поділяються на традиційні та альтернативні. Незважаючи на значні наукові досягнення у вивченні етіології та патогенезу зайкання,

науковці та практики не визначили єдиного універсального підходу до його корекції. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю схарактеризувати та згрупувати наявні підходи корекції заїкання, що дозволить розширити корекційно-розвивальний вплив, уникнути дублювання в роботі, створити базу таких методик за для їх комплексного застосування. Проведення порівняльного аналізу методик корекції заїкання дозволить виявити їхні сильні та слабкі сторони, визначити оптимальні шляхи поєднання та адаптації до індивідуальних потреб дитини.

Особливої гостроти проблема набуває в сучасних умовах України. Військові дії, постійна загроза, вимушена міграція, втрата близьких та звичного способу життя створюють потужний психотравмуючий фактор, який безпосередньо впливає на мовленнєвий розвиток дітей, спричиняючи виникнення або загострення заїкання. Діти дошкільного віку особливо вразливі до гострого та хронічного стресу, оскільки їхня нервова система перебуває на стадії активного формування. Стрес провокує судоми мовленнєвого апарату, посилює вже наявні запинання, призводить до м'язового гіпертонусу та порушень дихання, створюючи несприятливий фон для плавного мовлення. Це підкреслює критичну потребу в комплексних та адаптованих до сучасних викликів методиках корекції заїкання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема заїкання є предметом активного вивчення в українській науці. Зокрема, вітчизняні дослідники, такі як О. Кривцова [4], О. Літовченко [5], Ю. Рібцун [6], зробили вагомий внесок у розуміння цього розладу. У своїх працях вони розглядають різні аспекти, що дозволяє сформувати цілісну картину:

– Психосоматичні причини заїкання – дослідники С. Корнев та О. Козинець аналізують взаємозв'язок між психологічним станом і фізіологічними проявами заїкання [2, с. 137].

– Вікові особливості корекції – Л. Гуцал та С. Миронова вивчають специфіку роботи із заїканням саме у молодших школярів [1, с. 21].

– Необхідність комплексної корекції – А. Кравченко та А. Харченко обґрунтовують, чому для успішного подолання заїкання необхідно поєднувати різні методики, а не застосовувати їх ізольовано [3, с. 107].

Проаналізовані точки зору вказують, що заїкання розглядається науковцями як комплексне порушення мовлення, характеризується перериваннями плавності, темпу та ритму мовленнєвого потоку, які проявляються у вигляді судомних спазмів м'язів мовленнєвого апарату (артикуляційних, дихальних, голосових) та/або повторів звуків,

складів, слів, подовжень, блоків. Це порушення часто супроводжується вторинними реакціями (тілесними напруженнями, співрухами, вегетативними проявами), негативними емоціями (страх, тривога, сором), уникненням мовленнєвих ситуацій, та суттєво впливає на комунікативну ефективність, соціальну адаптацію та психоемоційний стан особистості. Заїкання виникає внаслідок взаємодії багатьох факторів, умовно поділених на основні причини (передумови, що послаблюють нервову систему) та похідні причини (пускові механізми, що безпосередньо «запускають» заїкання), включаючи анатомо-фізіологічні, психологічні та соціальні фактори [6, с. 44].

Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз традиційних та альтернативних підходів до корекції заїкання у дітей дошкільного віку з метою визначення їх ефективності та обґрунтування напрямів оптимізації корекційно-розвивальної роботи. Схарактеризувати та сгрупувати методики корекції заїкання у дітей дошкільного віку з визначенням їх домінантів впливу на заїкувату дитину.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури засвідчив, що в ході корекційно-логопедичного впливу на заїкуватих дітей використовується комплекс засобів та методик впливу. Це як традиційні моделі так і інноваційні підходи. Традиційні підходи корекції заїкання ґрунтуються на багаторічному досвіді та перевірених часом методиках, часто зосереджені на послідовному формуванні мовленнєвих навичок та нормалізації темпо-ритмічної організації мовлення. Заїкання розглядається переважно як нейрофункціональний розлад. Корекційний вплив зосереджений на прямому формуванні та автоматизації правильних мовленнєвих навичок, нормалізації фізіологічних механізмів мовлення.

Основні традиційні методики включають:

– Медичні заходи. Медикаментозна терапія для зниження нервової збудливості, фізіотерапія (електросон, масаж) та адаптована психотерапія для створення сприятливого психологічного фону.

– Педагогічні (логопедичні) заходи. Безпосередня корекція мовленнєвих порушень, формування плавного, ритмічного, правильного мовлення. Це включає розвиток мовленнєвого дихання, тренування голосу, артикуляційну гімнастику, роботу над темпом мовлення та розвиток моторики, словника та граматики.

– Логопедична ритміка. Синхронізація мовлення з рухом і музикою для розвитку ритму, координації та просодики мовлення, зниження психоемоційної напруги.

Перевагами традиційних підходів є систематизованість, перевірність часом, прямий вплив на мовленнєву функцію та формування базових мовленнєвих навичок.

Обмеження традиційних підходів не завжди обумовлюється охоплюваністю глибинних психоемоційних причин, іноді є надто «директивними» для дошкільнят, можуть не враховувати індивідуальні психологічні особливості та несуть ризик фіксації уваги дитини на дефекті [6, с. 45].

Альтернативні методики корекції заїкання виникають на стику різних наукових напрямків, пропонуючи нові рішення, які іноді виходять за рамки класичної логопедії, залучаючи ресурси тілесно-орієнтованої терапії, арт-терапії, ігрової терапії та інших інноваційних підходів. Ці підходи часто є міждисциплінарними, і їх використовують не лише логопеди, а й психологи, психотерапевти, реабілітологи, а також фахівці з арт-терапії та тілесно-орієнтованих практик. Фахівці, при використанні цих методик, заїкання розглядають як комплексний розлад, зумовлений взаємодією біологічних, психологічних та соціальних факторів. Акцент робиться на цілісному розвитку особистості дитини, гармонізації її внутрішнього стану, знятті емоційної та тілесної напруги, що опосередковано впливає на плавність мовлення.

Основні альтернативні методики включають:

– Логопедична ритміка: (традиційна, але різновиди і її розширене застосування може бути віднесено до альтернативних) позитивно впливає на психоемоційну сферу, гармонізує мовлення і рухи. Застосування логопедичної ритміки допомагає подолати мовленнєві судоми через синхронізацію рухів тіла та мовлення.

– Ігрова терапія. Використання сюжетно-рольових ігор для моделювання комунікативних ситуацій, зняття страхів, розвитку соціальних навичок у безпечному ігровому просторі.

– Арт-терапія. Малювання, ліплення, аплікація як засоби невербального вираження емоцій, зняття психологічної напруги, розвитку творчого мислення.

– Казкотерапія. Використання терапевтичних казок для роботи з психологічними проблемами (страхи, невпевненість), формування позитивних моделей поведінки.

– Релаксаційні техніки. Прості ігрові вправи на розслаблення м'язів, що вчать дитину відчувати та знімати напругу.

– Елементи акупресури. Застосування точкового масажу для впливу на біологічно активні точки з метою нормалізації роботи нервової системи та зменшення судомних проявів (виконується спеціалістом).

– Використання ІТ технологій. Застосування програмних засобів, цифрових платформ та спеціалізованого обладнання для підвищення ефективності, інтерактивності та індивідуалізації колекційного процесу.

Перевагами альтернативних методів є цілісний вплив на особистість (фокус на психоемоційному стані, гармонізація розвитку), зняття тілесної та психологічної напруги, підвищення мотивації та залученості дитини через ігрову форму та відсутність прямого тиску, формування позитивного ставлення до спілкування, сприяння соціальної адаптації.

Обмеженнями альтернативних методів є непрямий вплив на суто мовленнєві механізми, вимагають високої кваліфікації та досвіду фахівця, складність об'єктивної оцінки ефективності, потреба в інтеграції з традиційними підходами, часова витратність.

Наведені дані підтверджують, що комплексна методика, яка поєднує традиційні та альтернативні підходи, є більш ефективною для корекції заїкання у дітей дошкільного віку. Вона не лише впливає на мовленнєві симптоми, а й сприяє нормалізації психоемоційного стану дитини, що є ключовим для досягнення стійких результатів.

Для перевірки результативності корекційно-логопедичного впливу на заїкуватих дошкільнят засобами комплексної методики, яка поєднує традиційні та альтернативні підходи, було проведено дослідження на базі КУ «Одеський інклюзивно-ресурсний центр № 5 та одеського закладу дошкільної освіти «Ясла-садок» № 106 комбінованого типу в ході якого в експериментальній групі впроваджувалась експериментальна комплексна методика. Аналіз результативності застосування експериментальної методики включав оцінку змін в психоемоційному стані дітей та формування навичок плавного мовлення.

Прикінцеві зрізи засвідчили, у всі діти експериментальної групи поліпшили своє мовлення, а рівень тривожності значно знизився. В контрольній групі позитивних зрушень практично не спостерігалось.

Концептуальна основа впроваджуваної комплексної методики корекції заїкання виходила із розуміння заїкання як багатофакторного розладу, що потребує інтеграції різних сфер супроводу дитини (медичних, психологічних, педагогічних підходів), забезпечення комплексності психолого-педагогічного супроводу (вплив на всі сфери розвитку), індивідуалізації та раннього початку корекційно-педагогічного втручання.

Одержані експериментальні результати підтверджують дані літератури, та вказують на необхідність удосконалення корекційно-логопедичних підходів корекції заїкання у дітей дошкільного віку саме

на шляху комплексного використання традиційних та інноваційних підходів.

Висновки. Заїкання є багатофакторним порушенням мовлення, яке виникає через поєднання нейрофізіологічних, психологічних та соціальних чинників і суттєво впливає на розвиток, соціалізацію та психоемоційний стан дитини.

Традиційні методики корекції спрямовані на нормалізацію мовленнєвих механізмів і формування навичок плавного мовлення. Їх перевага – системність та перевірність часом, проте вони часто не охоплюють глибинні психологічні аспекти проблеми.

Альтернативні методи зосереджені на гармонізації психоемоційного стану та розвитку особистості відповідно до її індивідуальних особливостей. Вони підвищують мотивацію дитини та сприяють соціальній адаптації, мають непрямий вплив на мовленнєвий механізм і потребують поєднання з класичними підходами.

Комплексна модель корекції заїкання передбачає залучення, в певному співвідношенні, альтернативних і традиційних методик, вона має ґрунтуватися на таких принципах як інтеграція медичних, психологічних і педагогічних впливів; забезпечення комплексності психолого-педагогічного супроводу (вплив на всі сфери розвитку), індивідуалізації та раннього початку корекційно-педагогічного втручання.

Подальші розвідки передбачають визначення оптимального сполучення засобів впливу залежно від певних характеристик в стані дитини.

Література

1. Гуцал Л. Л., Миронова С. П. Корекція заїкання у молодших школярів : навч.- метод. посіб. Київ : Шкільний світ, 2010. 120 с.

2. Корнев С. І., Козинець О. В. Погляди на природу заїкання в площині психосоматики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2023. № 44. С. 135–144. URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/1407/1150> (дата звернення 12.09.2025).

3. Кравченко А. І., Харченко А. І. Застосування комплексного підходу в корекційній роботі з подолання заїкання в дітей дошкільного віку. Сучасні ISSN 2522-9729 (online) 109 № 6 (219) 2024 © Олійник І. М., Яценюк Л. І., Мойсюк В. Д. ISSN 2522-9729 (online) проблеми логопедії та реабілітації : матеріали V Всеукр. заочної наук.-практ. конф. (5 квітня 2016 року, м. Суми). Суми, 2016. С. 105–108. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/4257> (дата звернення: 12.09.2025).

4. Кривцова О. Я. Проблема заїкання дітей і підлітків у психолого-педагогічній літературі. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2012. № 3. С. 119–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/арко_2012_3_17 (дата звернення: 10.09.2025).

5. Літовченко О. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навчальний посібник. Одеса : Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.

6. Рібцун Ю. В., Долженко С. Г. До проблеми етіології заїкання: історичний аспект. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка*, 2020. Вип. 6 (162). С. 41–47.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-27>

РОЛЬ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ

Кіріллова Анна Олександрівна

*викладачка кафедри спеціальної освіти
КЗВО «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна*

Назаренко Валерія Вікторівна

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта (Логопедія)
КЗВО «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасний етап розвитку спеціальної та інклюзивної освіти висуває підвищені вимоги до формування мовленнєвої та комунікативної компетентності дітей. Особливе значення у цьому процесі має складова структура слова, адже саме вона визначає правильність звукової організації мовлення, його зрозумілість та виразність. Недостатній рівень сформованості складової структури слова призводить до труднощів у комунікації, знижує ефективність засвоєння соціального досвіду та ускладнює входження дитини у систему міжособистісних відносин. Отже, вивчення ролі складової структури слова у розвитку комунікативної компетентності дитини є важливим завданням сучасної психолого-педагогічної науки.